

Fler vägar till arbetslivet (SOU 2024:74)

Sammanfattning

Arbetsmarknadens behov av gymnasial yrkeskompetens är stor. Bristen på arbetskraft gör att det kan vara motiverat att införa förändringar i den gymnasiala utbildningen så att fler erbjuds en utbildning som leder till arbete efter studierna. Det kommer att vara avgörande för att klara kompetensutmaningen.

Det är ett misslyckande att så många som 15 procent av eleverna i grundskolan inte uppnår behörighet till ett nationellt program på gymnasiet. Fokus borde främst ligga på att fler elever på grundskolan ska uppnå behörighet. Samtidigt behöver något göras för den stora grupp elever som inte uppnår behörighet och som idag inte erbjuds ett likvärdigt utbud som målgruppen har rätt till.

SKR delar utredningens bedömning att det är angeläget att denna elevgrupp i större utsträckning än idag kan erbjudas studievägar som stärker deras motivation, undviker skolmisslyckanden och ger dem kunskaper som ökar deras möjlighet att etablera sig på arbetsmarknaden.

Utmaningen blir att forma en ny gymnasial yrkesutbildning som faktiskt kommer att leda till arbete efter studierna. SKR konstaterar att det i utredningens förslag finns tydliga dilemman och svåra avvägningar mellan elevperspektivet, huvudmännens möjlighet att erbjuda ett varierat utbildningsutbud, och arbetsmarknadens kompetensbehov för ett realistiskt genomförbart förslag som leder till önskad förändring.

SKR är försiktigt positiva till att införa ett nytt nationellt program med yrkesinriktning som syftar till att fånga upp de elever som inte når behörigheten till dagens nationella program men som vill läsa mot ett yrke. Det är angeläget att denna elevgrupp inte stängs ute redan i valet till gymnasieskolan. Med bättre förutsättningar och längre tid på sig att studera bör fler elever få en kunskap som ger dem en möjlighet att etablera sig på arbetsmarknaden efter avslutade studier.

SKR menar dock att vissa förändringar behöver göras i utredningens förslag för att det ska vara möjligt att erbjuda det nya 1 900 poängsprogrammet som ett nationellt program som leder till att så många elever som möjligt får med sig adekvata kunskaper som arbetsmarknaden efterfrågar ökar deras anställningsbarhet.

SKR menar att utredningen lagt för stor tyngd på vägen in till gymnasiet och för lite fokus på att elever, som har få godkända ämnen med sig från grundskolan, ges realistiska möjligheter att klara utbildningen och därmed kan etablera sig efter gymnasieskolan. Så som utredningens förslag ser ut menar SKR att det kommer vara en heterogen elevgrupp, med skilda behov, på de nya yrkesprogrammen där långt ifrån alla kommer nå målen med utbildningen. Det är inte rimligt att ha ett nationellt yrkesprogram som har som utgångspunkt att långt ifrån alla kommer att klara målen och därmed inte komma ut i arbetslivet.

SKR avstyrker utredningens förslag till nya behörighetsgränser. SKR anser att utredningen har underskattat de förkunskaper som krävs för att kunna läsa många av yrkesämnena i gymnasieskolan. Att det endast ska krävas tre godkända betyg för att bli behörig till det nya yrkesprogrammet är för låg nivå och kommer endast skjuta problemen framåt. Det är att skapa förväntningar hos eleverna som inte kommer att infrias och som kan leda till nya skolmisslyckanden.

SKR ser också svårigheter för huvudmännen att kunna erbjuda ett varierat utbildningsutbud. Elevgruppen på det nya nationella yrkesprogrammet är heterogen och blir inte så stor till antalet. Möjligheten att samläsa med dagens yrkesprogram blir svår ur ett organisatoriskt perspektiv, då dessa elever ska ges längre tid att studera de olika ämnena. Andra utmaningar som finns redan idag är svårigheten att finna APL-platser och att rekrytera yrkeslärare.

SKR tillstyrker förslaget om att införa yrkesprov istället för gymnasiearbete där det är möjligt. En stärkt koppling mellan skola och arbetsliv stärker elevers möjlighet att etablera sig på arbetsmarknaden.

SKR tillstyrker förslaget att även en offentlig skolhuvudman ges möjlighet att utföra undervisning inom ett yrkesämne på entreprenad för en annan huvudmans räkning.

SKR delar inte utredningens bedömning av de ekonomiska konsekvenserna. Utredningen menar att antalet utbildningsplatser på yrkesprogram förväntas öka med cirka 14 000 i ett nytt gymnasiesystem. Det innebär betydande kostnadsökningar för lämpliga lokaler och personal. Framförallt för yrkesprogram som är viktiga för kompetensförsörjningen, men dyra att

starta, upprätthålla och utöka till exempel fordon och transport-, VVS och fastighet, och industritekniska programmet.

Allmänna synpunkter

Förslag om yrkesprogram som omfattar 1 900 gymnasiepoäng

Yrkesprogrammen som omfattar 1 900 poäng ska vara nationellt utformade 5.1.2

SKR delar utredningens bedömning att dagens system inte erbjuder den likvärdighet som målgruppen bör ha rätt till vilket motiverar föreslagen förändring om ett nytt nationellt program istället för att göra förändringar i nuvarande introduktionsprogram (yrkesintroduktion).

De nya yrkesutbildningarna ska benämnas yrkesprogram som omfattar 1 900 gymnasiepoäng (5.1.3)

SKR avstyrker förslaget. SKR föreslår istället att yrkesutbildningar om 1900 poäng benämns yrkesförberedande program.

Utredningen föreslår att de nya yrkesutbildningarna ska benämnas yrkesprogram och att det enda som skiljer dem i benämningen från dagens yrkesprogram är omfattningen.

Att båda yrkesprogrammen får samma benämning är både är otydligt och vilseledande för blivande gymnasieelever när de ska söka till gymnasieskolan. Det kan också påverka attraktionskraften till dagens yrkesprogram.

Det är inte heller så att det finns två yrkesutgångar för varje yrkesprogram. Du kan till exempel inte bli elektriker utan en fullständig gymnasieexamen. Det gör att du som elev på det nya yrkesprogrammet om 1 900 poäng sannolikt kommer att behöva komplettera din utbildning efter gymnasiet. SKR menar att det för många av utbildningarna på 1 900 poäng blir en yrkesförberedande utbildning där du inte direkt kan komma ut i arbete.

Yrkesprogram som omfattar 1 900 poäng vänder sig till elever som vill läsa en yrkesutbildning men som inte är behöriga till ett nationellt program som omfattar minst 2 500 poäng (5.2.1)

SKR är försiktigt positiva till att införa ett nytt nationellt program med yrkesinriktning.

Förslaget syftar till att fånga upp de elever som inte når behörigheten till dagens nationella program men som vill läsa mot ett yrke. Det är angeläget att denna elevgrupp inte stängs ute redan i valet till gymnasiet. Med bättre

förutsättningar och längre tid på sig att studera bör fler få en kunskap som ger dem möjlighet att etablera sig på arbetsmarknaden.

SKR menar att en nationellt program med yrkesinriktning för många elever sannolikt kommer att innebära en nystart, stärka motivationen och viljan att studera och slutligen leda till en gymnasialt yrkesutbildningsbevis och därefter arbete, vilket är en styrka med förslaget.

Samtidigt ska man vara medveten om att målgruppen för det nya yrkesprogrammet är en heterogen elevgrupp. Många elever kommer att behöva extra stöd under studietiden och kan behöva flexibla lösningar som blir svåra att möta inom ett nationellt program till skillnad från dagens introduktionsprogram.

Det kommer också ställa andra krav på huvudmännen när det kommer till yrkeslärares kompetens, arbetssätt samt organisation och planering för huvudmännen.

Målgruppen är för detta yrkesprogram huvudsakligen elever som i dag går på introduktionsprogram. Det innebär att det är en heterogen elevgrupp som kommer att behöver stöd och vägledning under studietiden och som kommer ställa andra krav på huvudmännen när det kommer till organisation och planering och yrkeslärares kompetens. Elever som är behöriga till ett nationellt program som omfattar minst 2 500 poäng ska kunna gå ett yrkesprogram som omfattar 1 900 poäng om det finns särskilda skäl (5.2.2)
SKR tillstyrker förslaget.

Det är bra att elever som är behöriga till ett nationellt program som omfattar minst 2 500 gymnasiepoäng får tas emot på ett yrkesprogram som omfattar 1 900 poäng om huvudmannen bedömer att det föreligger särskilda skäl. Det minskar risken för skolmisslyckanden.

De nya yrkesprogrammen ska omfatta 1 900 poäng varav 1 500 poäng ska vara yrkesämnen samt svenska, engelska, matematik och ett samhällsorienterande ämne ska omfatta 200 poäng och inriktas mot yrket (5.3.1 samt 5.3.2)

SKR avstyrker förslaget.

SKR menar att det är orimligt att det nya yrkesprogrammet om 1 900 poäng ska innehålla lika stor andel yrkesämnen som på yrkesprogrammet om 2 700/2800 poäng samtidigt som behörighetsnivån sätts till godkänt i tre ämnen och behörighetsgränsen föreslås höjas till dagens yrkesprogram om 2700/2800 poäng. Det signalerar att det endast är de gymnasie-gemensamma ämnen som kräver en viss typ av förkunskaper för att uppnå

målen. SKR delar inte den bedömningen utan menar att det även krävs en viss förkunskap för att läsa många av yrkesämnena.

I egenskap av att vara arbetsgivarorganisation för välfärdsyrkena menar SKR att de gymnasiegemensamma ämnena är en viktig bas för att kunna tillgodogöra sig kunskaper inom yrkesämnena. SKR har haft en löpande dialog med branschföreträdare och Svenskt Näringsliv som uttrycker samma farhågor kring vilka förkunskaper som krävs för att efter gymnasiestudierna bli anställningsbar.

Så som utredningens förslag ser ut kommer det vara en heterogen elevgrupp på de nya yrkesprogrammen, där långt ifrån alla kommer nå målen med utbildningen. Elevernas varierande förkunskaper i de gymnasiegemensamma ämnena kommer att ställa krav på huvudmännens organisation och undervisning, vilken kan vara svår att lösa i de kommuner som har en förhållandevis liten elevgrupp.

SKR menar att en annan fördelning mellan gymnasiegemensamma ämnen och yrkesämnena vore ett bättre förslag för att ge elevgruppen möjlighet att klara utbildningen och få den kunskap som behövs senare i arbetslivet.

SKR menar också att utredningen har ett för ensidigt fokus på att utbildningen på det nya yrkesprogrammet ska leda till yrkesutgångar där 16-åringar redan i valet till gymnasieskolan ska veta vilket yrke de vill inrikta sig på. Många av dessa elever vet inte vad de vill bli och en möjlig lösning skulle kunna vara att elever får prova på olika yrkesämnena under det första året på det nya yrkesprogrammet, för att därefter välja yrkesinriktning till årskurs 2 på gymnasiet.

Arbetsplatsförlagt lärande ska ingå med 15 veckor (5.3.4)

Det är rimligt att arbetsplatsförlagt lärande ingår i utbildning. Huvudmännen har dock under lång tid lyft problemet med att det är svårt att hitta APL-platser till studerande på nuvarande yrkesprogram. Elever på det nya yrkesprogrammen kommer att konkurrera om APL-platser med elever från dagens yrkesprogram, studerande på vuxenutbildning, yrkeshögskolan och arbetsmarknadsutbildningar.

SKR har farhågor för att denna elevgrupp kommer ”hamna sist i kön” och få svårt att komma ut på arbetsplatsförlagt lärande.

De nya yrkesprogrammen ska vara 3-åriga och utbildningen ska bedrivas som heltidsstudier (5.4.1 och 5.4.2)

SKR tillstyrker förslagen.

SKR delar bedömningen att elevgruppen behöver få mer tid för lärande i ämnena. Genom att dra ner på den totala studietakten skapas bättre

förutsättningar för eleven att nå målen. Det är också bra att dessa yrkesprogram kan förlängas eller förkortas för enskilda elever då det är en heterogen elevgrupp som har olika förutsättningar.

Läringsutbildning (5.5.1)

SKR tillstyrker förslaget.

Det är bra att det nya yrkesprogrammet ska kunna erbjudas som lärlingsutbildning. Genom att vara lärling ges möjlighet att lära sig ett yrke genom att kombinera arbete på en arbetsplats med studier i skolan, något som kan passa vissa elever på det nya yrkesprogrammet bättre.

Utökat program (5.5.2)

SKR tillstyrker förslaget.

Det är bra att en elev på ett 1 900-poängsprogram ges rätt att som utökat program läsa den andra 50-poängsnivån i ämnena svenska eller svenska som andraspråk, engelska respektive matematik.

Huvudmän ska dimensionera för att alla behöriga elever ska kunna få en plats på ett nationellt yrkesprogram om 1 900 eller 2 700/2 800 poäng, ett högskoleförberedande program eller programinriktat val (5.6.1)

Finns det förutsättningar för att huvudmännen ska kunna erbjuda ett varierat utbud?

Utredningen bedömer att det rör sig om cirka 5 000 elever i en årskull som kommer att vara aktuella för det nya yrkesprogrammet. Det motsvarar knappt 20 elever per kommun. Även om utbildning erbjuds genom samverkan, enligt planering- och dimensioneringsreformen, kommer det på många håll i landet inte finnas tillräckligt antal elever för att kunna erbjuda ett varierat utbud av det nya nationella yrkesprogrammet om 1 900 poäng.

SKR bedömer att de nya yrkesutbildningarna främst kommer att erbjudas där dagens yrkesprogram om 2700/2800 erbjuds inom ett primärt samverkansområde. En annan förutsättning för ett varierat utbud är att det till exempel ska vara möjligt att samläsa vissa ämnen med dagens yrkesprogram om 2 700/2 800 poäng.

SKR bedömer att utredningen överskattat möjligheten till samläsning mellan de två yrkesprogrammen, då de kommer att ha olika timplaner och eleverna kommer ha olika lång tid på sig att läsa yrkesämnena. Huvudmannen kommer ställas inför organisatoriska utmaningar när det kommer till att nyttja yrkeslärare och lokaler på ett effektivt sätt.

Slutligen föreslår utredningen att de nya yrkesprogrammen ska ingå i arbetet med planering och dimensionering av utbildningsutbudet och

därmed ska hänsyn tas både till elevers önskemål och arbetsmarknadens behov. Det kommer också att påverka vilket utbud som kommer att kunna erbjudas inom ett samverkansområde, då yrkesprogram som omfattar 2 700 eller 2 800 poäng ska dimensioneras först. De bedömningar som Skolverket gjort för olika län kommer påverka/avgöra vilka 1 900 poängsutbildningar som kommer kunna erbjudas.

Sammantaget gör detta att utbudet kommer att variera över landet. Det kan innebära längre resvägar för en elevgrupp som inte alltid har förutsättningar för detta.

Med ett begränsat utbud till de nya 1900 poängsprogram att välja mellan finns det en betydande risk att motivationen hos enskilda elever minskar och att fler elever kommer att söka sig till det nya förberedelseprogrammet (IMF).

Gymnasialt yrkesutbildningsbevis ska utfärdas efter ett avklarat yrkesprogram som omfattar 1 900 gymnasiepoäng (5.7.1)

SKR tillstyrker förslaget

Genom att införa ett gymnasialt yrkesutbildningsbevis som visar att eleven nått målet med utbildningen blir det tydligt för såväl eleven som arbetsgivaren vilken kunskap eleven har med sig efter avslutade studier.

Det ska vara möjligt att få ut ett yrkesutbildningsbevis för en yrkesutbildning som omfattar 1 900 poäng även inom komvux (5.8.1)

SKR tillstyrker förslaget.

SKR delar utredningens bedömning att det ska vara möjligt att få ett gymnasialt yrkesutbildningsbevis utfärdat från kommunal vuxenutbildning (komvux) om en person begär det. Den målgrupp som utredningen har i åtanke är främst studerande på komvux som har gått ett yrkesprogram som omfattar 1 900 poäng i gymnasieskolan, men som lämnat gymnasieskolan utan att uppfylla kraven för ett gymnasialt yrkesutbildningsbevis.

SKR vill dock påpeka att det är viktigt att så många elever som möjligt fullföljer utbildningen inom gymnasieskolan där rätten till stöd under utbildningstiden finns.

SKR delar utredningens bedömning att det inte ska finnas någon rätt att studera på komvux i syfte att uppnå ett gymnasialt yrkesutbildningsbevis. Ett förslag som innebär att komvux inte behöver anordna hela yrkesprogram om 1 900 poäng.

Förslag om förändringar på introduktionsprogram

Yrkesintroduktion och individuellt alternativ avskaffas (6.1)

SKR tillstyrker förslaget.

SKR delar utredningens bedömning i relation till utredningens samlade förslag med att införa ett nytt nationellt yrkesprogram om 1 900 poäng.

Individuellt förberedelseprogram (IMF) ska införas (6.2)

SKR tillstyrker förslaget.

Elevgruppen på individuellt förberedelseprogram kommer att ha mycket skiftande behov och förutsättningar och utformas för varje enskild elev utifrån elevens behov och förutsättningar. Det är också rimligt att utbildningarna på individuellt förberedelseprogram därför inte blir sökbara i gymnasievalet.

Utredningen menar att individuellt förberedelseprogram i första hand ska syfta till förberedelse för annan fortsatt utbildning. SKR vill dock påtala att beroende på vilket utbud som kan erbjudas av de nya yrkesprogrammen så kan antalet elever på individuellt förberedelseprogram komma att bli färre eller fler.

SKR ser dock en utmaning med att elever på individuella förberedelseprogrammet som inte går vidare till annan fortsatt utbildning i gymnasieskolan inom ett år ska erbjudas minst 400 poäng yrkesämnen. SKR menar att detta är en lovvärd tanke men förutsättningarna för skolhuvudmän att erbjuda yrkesämnena på individuellt förberedelseprogram ser olika ut. Finns yrkesprogram på samma skolenhet är det troligen lättare, finns det inte är det mycket svårare.

Nyanlända elever ska ges ökade möjligheter att läsa yrkesämnena under sin utbildningstid på språkintröduktion (6.3.1)

SKR avstyrker förslaget.

Antalet elever är idag förhållandevis få men antalet elever kan skifta kraftigt över tid beroende på händelser i omvärlden och statliga beslut. Det gör att förslaget är svårt att genomföra organisatorisk för huvudmännen. Det finns inget som hindrar idag att en huvudman kan erbjuda yrkesämnena under utbildningstiden på språkintröduktion.

**En huvudman ska erbjuda programinriktat val sökbart och utformat i förväg
(6.4.1)**

SKR ställer sig tveksamma till förslaget.

Programinriktat val får i dag utformas för en grupp eller en enskild elev. Att utforma för en grupp innebär att utbildningen utformas i förväg och att utbildningens innehåll är fastlagt innan eleven söker. Utbildningen blir möjlig för eleverna att söka i gymnasievalet. Om det är fler sökande än platser ska det göras ett urval precis som vid antagningen till de nationella programmen.

Utredningen menar att det är viktigt att eleven få göra val inför utbildningen i gymnasieskolan. Det viktigt för motivationen och för att få möjlighet att påverka sitt framtida yrkesliv. SKR delar den bedömningen men ser samtidigt svårigheter för huvudmännen att kunna planera och dimensionera för alla utbildningar samtidigt (yrkesprogram 2 700/2 800 poäng, nya yrkesprogram 1900 poäng samt programinriktat val).

Förslag om nya och ändrade behörighetskrav i gymnasieskolan**Behörighetskrav till yrkesprogram som omfattar 1 900 poäng (7.1)**

SKR avstyrker förslaget.

Även om det är angeläget att så få elever som möjligt stängs ute från de nya yrkesprogrammen så är förslaget att det endast ska krävas godkända betyg i tre ämnen, vilka som helst, till yrkesprogram som omfattar 1 900 poäng en för låg behörighetsnivå. En låg behörighetsnivå innebär att fler elever antas men att många elever inte kommer att klara utbildningen. Problemen skjuts därmed framåt, risken för nya skolmisslyckande ökar och fler elever kommer att behöva studera på komvux i ett senare skede.

SKR menar att utredningen har underskattat vilken kunskapsnivå som krävs för att studera många av yrkesämnena på gymnasiet. SKR:s bedömning är att elever som antas till det nya yrkesprogrammet behöver ha godkänt betyg i svenska eller svenska som andraspråk för att kunna tillgodogöra sig studierna på det nya yrkesprogrammet.

Behörighetskraven för yrkesprogram som omfattar 2 700 och 2 800 poäng ska höjas till 12 ämnen (7.2)

SKR avstyrker förslaget.

Det finns inga belägg för att en höjning av behörighetskraven kommer att leda till att dagens yrkesprogram upplevs mer attraktiva att söka. Det sänder också dubbla signaler när det nya yrkesprogrammet om 1 900 poäng föreslås få en mycket lägre behörighetsgräns samtidigt som dessa elever

förväntas läsa yrkesämnen i samma omfattning som nuvarande yrkesprogram om 2700/2 800 poäng.

Förslagen om förändrade behörighetskrav behöver samordnas med betygsutredningens förslag.

En försöksverksamhet med handelsinriktning på ekonomiprogrammet bör inledas (8.2)

SKR tillstyrker förslaget.

SKR delar utredningens bedömning att det är ett balanserat förslag med syfte att pröva nya vägar som kan ge fler elever som vill arbeta direkt efter gymnasieskolan kunskaper och färdigheter som arbetsgivare efterfrågar.

Ökade möjligheter till yrkesutbildning på entreprenad

Ökade möjligheter för offentliga huvudmän att samverka kring yrkesutbildning (9.2.1)

SKR tillstyrker förslaget.

Det är angeläget att även en offentlig skolhuvudman ges möjlighet att utföra undervisning inom ett yrkesämne på entreprenad för en annan huvudmans räkning. På så sätt kan ungdomar i större utsträckning än idag erbjudas ett varierat utbud lokalt och samtidigt bidra till att trygga kompetensförsörjningen inom olika yrkesområden.

Yrkesutbildning inom små och/eller dyra yrkesområden ska stimuleras med statsbidrag, (9.5.1 och 9.5.2 samt 9.5.3)

SKR delar utredningen bedömning att det behövs statligt stöd för att huvudmän ska kunna erbjuda yrkesutbildning inom små och/eller dyra yrkesområden. Stödet bör bedömas utifrån behoven inom nuvarande primära samverkansområden.

SKR föreslår att stödet utformas i två delar.

- En schablonersättning för huvudmannens omkostnader för den enskilda eleven.
- Ett investeringsstöd som går att söka för uppstart eller utökning av dessa yrkesutbildningar som är dyra att starta, upprätthålla och utöka.

Ett investeringsstöd skulle ge huvudmännen möjlighet att starta upp och/eller utöka antalet platser på utbildningar som efterfrågas av arbetsmarknaden. Det gäller till exempel investeringstunga utbildningar som kräver särskilda/stora lokalytor och dyra maskiner så som fordon och transport-, VVS och fastighet, och industritekniska programmet.

Staten måste dela på risken med huvudmännen som driver dessa utbildningar, och hjälpa dem att anpassa utbudet efter behovet oavsett söktryck till utbildningar som efterfrågas av arbetsmarknaden. Det är särskilt angeläget då huvudmännen förväntas öka antalet utbildningsplatser på yrkesprogram i och med detta förslag.

Yrkesprov

Yrkesprov ska införas på yrkesprogram i gymnasieskolan och på nationella program med yrkesinriktning i anpassade gymnasieskolan (10.2.1)

SKR tillstyrker förslaget.

SKR delar utredningens bedömning att yrkesprov kan stärka koppling mellan skola och arbetsliv och ge eleverna en tydligare bild av vad som är viktigt att lära sig.

Yrkesprov ska vara möjligt att genomföra för elever som läst yrkesutbildning inom komvux (10.3.1)

SKR ser svårigheter med förslaget.

Så som komvux är utformat skulle förslaget innebära en stor mängd yrkesprov löpande under året. En organisatorisk och ekonomisk utmaning.

En rätt ska införas för elever att fullfölja utbildningen på individuella program i anpassade gymnasieskolan (11.1)

SKR tillstyrker förslaget.

Elever på individuella programmet i anpassade gymnasieskolan ska precis som andra elever ges möjlighet att fullfölja utbildningen om eleven flyttar och byter huvudman även om elever vid flytt passerat åldern för rätten att bli mottagen i anpassade gymnasieskolan.

Uppföljning och utvärdering av utredningens förslag (12.1)

Utredningen föreslår att Skolverket ges i uppdrag att genom statistisk analys löpande följa upp införandet av fler vägar till arbetslivet. Före införandet bör Skolverket göra en lägesbeskrivning som sedan kan ligga till grund för en utvärdering av reformen.

SKR anser att det alltid är angeläget att uppföljning och utvärdering sker vid omfattande förändringar.

Kap 13. Ikraftträdande och övergångsbestämmelser (13)

Utredningen föreslår att samtliga författningsförslag bör kunna träda i kraft den 1 juli 2026 och tillämpas för första gången på utbildningar som påbörjas i gymnasieskolan efter den 30 juni 2028. Gymnasialt

yrkesutbildningsbevis i komvux bör dock börja tillämpas från och med den 1 juli 2030.

SKR anser att detta inte är ett realistiskt förslag.

Förslaget innebär en omfattande förändring av dagens system som kräver tid för förberedelser och omställning. Det handlar bland annat om att Skolverket ska bereda underlag för programstrukturer och yrkesutbildningsmål. Huvudmännens planering och dimensionering av gymnasieutbildning påbörjas långt tidigare inför utbildningens start. Det innebär att planering inför höstterminen 2028 påbörjas under tidigt 2027.

Ett nytt gymnasiesystem – ekonomiska konsekvenser (14.4.1)

SKR delar inte utredningens bedömning av de ekonomiska konsekvenserna för kommunerna.

Föreslagen innebär stora förändringar och en omställning av dagens system. Utredningen bedömer att det totalt sett behövs ungefär 14 000 fler yrkesutbildningsplatser i ett nytt gymnasiesystem, vilket är en ökning med cirka 14 procent. För huvudmännen innebär detta betydande kostnadsökningar för lokaler och personal framförallt för yrkesprogram som är viktiga för kompetensförsörjningen, där många program är dyra att starta, upprätthålla och utöka, till exempel fordon och transport-, naturbruks-, och industritekniska programmet.

Grundbelopp för 2025 (kr/elev och bidragsår) enligt Riksprislistan är till exempel för fordon- och transportprogrammet mellan 166.000 – 223.600 (beroende på inriktning), för naturbruksprogrammet 225.800 – 291.700 (beroende på inriktning) och industritekniska 173.100 att jämföras med ekonomiprogrammet och samhällsvetenskapsprogrammet vars grundbelopp är 93.100 respektive 93.900.

Erfarenheterna från planering- och dimensioneringsreformen visar också att huvudmännen behöver ta hänsyn till det låga söktrycket till yrkesprogram som finns i flera kommuner. Att upprätthålla, utöka och investera i utbildningar med lågt söktryck medför finansiella risker.

Förändrad programstruktur, antagningskrav och behörighetsnivåer kommer att innebära omställning och kostnader för studie- och yrkesvägledningen, uppdateringar av digitala antagningssystem med mera.

Att införa yrkesprov i stället för gymnasiearbete innebär ökade kostnader också för vuxenutbildningen.

Utredningen har inte tagit hänsyn av detta i sina beräkningar.

I förslaget ska hemkommunen ansvara för att erbjuda ett allsidigt urval av yrkesprogram som omfattar 1 900 poäng inom ramen för primär samverkan. Utredningen konstaterar att det inte finns någon definition på vad ett allsidigt urval av program och inriktningar innebär och att det kan komma att skilja sig åt mellan kommuner. Antalet elever kommer också att variera stort i landet, något som också kommer att påverka huvudmännens möjlighet att erbjuda utbildning. Därmed aktualiseras inte finansieringsprincipen. SKR kan dock konstatera att om huvudmännen inte ges ekonomiska förutsättningar kommer kostsamma yrkesutbildningar som arbetsmarknaden efterfrågas inte erbjudas i någon större utsträckning.

Sveriges Kommuner och Regioner

Anders Henriksson
Ordförande

Moderaterna och Kristdemokraterna lämnar reservation enligt bilaga 1.

Sverigedemokraterna lämnar reservation enligt bilaga 2.

SKR Styrelsen
2025-05-16

Reservation från Moderaterna och Kristdemokraterna

Fler vägar till arbetslivet (SOU 2024:74)

Vi anser att SKR ska tillstyrka förslaget om nytt nationellt program med yrkesinriktning för att bättre fånga upp elever som inte når behörighet till dagens nationella program. Förslaget innebär att denna elevgrupp kan rustas med vissa grundläggande yrkeskunskaper som ger bättre förutsättningar att få ett jobb, om än ett enklare sådant. Vilka inriktningar som bör finnas bör avgöras av de lokala förhållandena och möjligheterna på skolan och orten. Den föreslagna utbildningen är kortare och innehåller färre poäng än dagens nationella program och bör därmed också kunna drivas under 2 år i stället för 3.

SKR Styrelsen
2025-05-16

Reservation från Sverigedemokraterna, Styrelsen 2025-05-16

Fler vägar till arbetslivet

Vi reserverar oss mot beslutet

Sverigedemokraterna erkänner vikten av att förbättra och bredda tillgången till yrkesinriktad utbildning, särskilt för de elever som inte har behörighet att läsa de nationella gymnasieprogrammen. Detta syfte framgår tydligt i regeringens tilläggsdirektiv till utredningen, där uppdraget var att utreda möjligheterna att inrätta en tvåårig yrkesskola som en fristående skolform, särskilt för elever utan gymnasiebehörighet.

Trots detta har utredningen inte följt de givna direktiven, utan har istället presenterat förslag som inte speglar den ursprungliga målsättningen. Det föreslagna upplägget avviker från direktivens intentioner och erbjuder ingen konkret lösning för en yrkesskola som fristående skolform. Detta är en allvarlig brist, eftersom förslagen inte möter de behov som identifierats genom regeringens uppdrag.

Vidare konstaterar Sverigedemokraterna att utredningen inte har hållit nödvändig dialog eller samordning med andra relevanta utredningar, däribland Betygsutredningen, vilket har resulterat i förslag som är både osamordnade och potentiellt motstridiga. Detta försvårar både förståelsen och genomförbarheten av de föreslagna förändringarna.

Mot bakgrund av dessa brister finner Sverigedemokraterna att utredningens förslag inte är genomtänkta eller realistiska i sin nuvarande form, och vi anser därför att de inte bör ligga till grund för vidare beslut.

Vi yrkar därför att:

SKR avstyrker samtliga förslag i utredningen.